

mgr Marta Skura

Błędy popełniane przez Niemców uczących się języka polskiego jako obcego – implikacje glottodydaktyczne

Przedmiotem niniejszej rozprawy jest analiza błędów popełnionych przez Niemców uczących się języka polskiego jako obcego z perspektywy glottodydaktycznej. Materiał językowy stanowią błędy wyekscerpowane z części pisemnej Państwowego Egzaminu Certyfikатовego z Języka Polskiego jako Obcego z poziomów B1, B2 i C2.

Celem rozprawy jest:

- stworzenie klasyfikacji najczęściej popełnianych błędów przez Niemców w języku polskim jako obcym;
- analiza językowa zebranego materiału prowadząca do ustalenia błędów reprezentatywnych dla Niemców, tzw. trudnych miejsc w polszczyźnie dla tej grupy narodowościowej;
- wskazanie na te elementy w systemie języka polskiego, które nie sprawiają Niemcom większych trudności;
- wysunięcie hipotez w odniesieniu do źródeł błędów, w tym zbadanie rozmiarów interferencji międzyjęzykowej i wewnątrzjęzykowej;
- zbadanie zależności między poziomem opanowania języka polskiego a typem i/lub źródłem błędów;
- stworzenie listy zagadnień, które powinny stać się częścią treści nauczania języka polskiego jako obcego osób niemieckojęzycznych.

Punktem wyjścia są rozważania teoretyczne o błędzie językowym w ujęciu językoznawczym i glottodydaktycznym oraz mechanizmach błędotwórczych – zarówno tych językowych, jak i pozajęzykowych. Następnie zaprezentowano i porównano kilka typologii stworzonych do klasyfikacji błędów popełnianych w języku ojczystym oraz tych wykorzystywanych w procesie nauki języka obcego. W rozdziale pierwszym zostały też omówione typologie błędów obecne w glottodydaktyce polonistycznej, a przede wszystkim

klasyfikacja Anny Dąbrowskiej i Małgorzaty Pasięki opublikowana w 2008 r., którą częściowo wykorzystano do analizy błędów w niniejszej rozprawie. Na końcu tego rozdziału została zaprezentowana własna klasyfikacja błędów językowych popełnianych przez Niemców piszących po polsku.

Rozdział drugi prezentuje aktualny stan badań związany z tematem dysertacji. Omówiono w nim wszystkie dostępne monografie i artykuły dotyczące polszczyzny Niemców, zarówno publikację Marii Brzeziny, przedstawiającą obszerną charakterystykę środowiskowej polszczyzny Niemców, jak i niepublikowaną rozprawę doktorską Leona Sikorskiego oraz krótkie artykuły koncentrujące się na przyswajaniu przez Niemców poszczególnych podsystemów języka polskiego. Na końcu tego rozdziału zostały przedstawione publikacje dotyczące opanowywania przez Niemców polskiej etykiety językowej.

Najobszerniejszy trzeci rozdział stanowi część empiryczną rozprawy. Został on poświęcony analizie błędów językowych popełnianych przez Niemców podczas egzaminów certyfikacyjnych. Wyekscerpowane z wypowiedzi pisemnych błędy zostały zaklasyfikowane do poszczególnych grup, scharakteryzowane i opatrzone komentarzem dotyczącym hipotezy na temat mechanizmów błędotwórczych oraz powiązania danego typu błędu z poziomem zaawansowania. Analiza ma charakter jakościowy, a jej celem jest opis najczęstszych błędów popełnianych przez Niemców na poszczególnych poziomach zaawansowania znajomości języka polskiego jako obcego.

W rozdziale czwartym zostały przedstawione dane liczbowe dotyczące przeanalizowanych błędów: liczby błędów danego typu popełnianych na poszczególnych poziomach oraz liczby błędów popełnianych średnio przez jedną osobę na danym poziomie. Wyciągnięto także wnioski z tych danych liczbowych. Na podstawie analizy jakościowej błędów przeprowadzonej w rozdziale trzecim oraz danych dotyczących liczby poszczególnych typów błędów popełnianych na każdym z badanych poziomów wyróżniono grupę błędów reprezentatywnych – tzw. trudne miejsca w polszczyźnie dla Niemców oraz stworzono listę zagadnień, które powinny zostać włączone do procesu nauczania języka polskiego jako obcego osób niemieckojęzycznych.

Błędy cudzoziemców popełniane w języku polskim tylko częściowo pokrywają się z błędami rodzimych użytkowników języka. Luki w kompetencji językowej, będące skutkiem niepełnej znajomości systemu językowego i reguł szczegółowych, powodują, że stanowią one o

wiele większy zbiór, a ich typy są bardzo zróżnicowane. Bardziej złożone są również mechanizmy powstania tych błędów. Oprócz źródeł wynikających z interferencji wewnątrzjęzykowej użytkownik języka obcego jest pod ciągłym wpływem działania negatywnego transferu z języka wyjściowego oraz z wcześniej lub równoległe przyswajanych języków obcych. Z analizy błędów przeprowadzonej w niniejszej rozprawie wynika, że w wypowiedziach piszących po polsku Niemców interferencja międzyjęzykowa jest prawdopodobną przyczyną wielu błędów, szczególnie tych składniowych, słowotwórczych i frazeologicznych. W rozprawie nie wykluczono jednak działania innych, trudniej uchwytanych, mechanizmów błędotwórczych oraz występowania kilku przyczyn jednocześnie. Warto zauważyć, że kłopotliwe do wyjaśnienia błędy mogą być również przejawem indywidualnej twórczości i pomysłowości studenta.

W rozprawie przeanalizowano w sumie 1856 błędów. Wśród wszystkich wyekscepowanych błędów największą grupę stanowią błędy składniowe – ponad 40%, w następnej kolejności zakłócenia leksykalne – 20% i fleksyjne – 15%. Trzy mniejsze grupy - błędy słowotwórcze, stylistyczne i frazeologiczne - stanowią kolejno: 9%, 8% i 6%.

W pracy zbadano także zależność między najczęściej popełnianymi typami błędów a poziomem znajomości języka. Okazało się, że błędy składniowe są popełniane z podobną częstotliwością na każdym z badanych poziomów. Zdecydowanie najliczniejszą podgrupą tych uchybień są zakłócenia szyku, które stanowią około jednej trzeciej wszystkich zgromadzonych błędów składniowych. Polegają one najczęściej na naruszeniu szyku S-V-O, zaburzeniu szyku przydawki, nieprawidłowym szyku enklityk i modulantów. Drugą najliczniejszą podgrupą odchyłeń składniowych są zakłócenia rekcji czasownika. Najwięcej z nich dotyczy rzędu czasownika w konstrukcjach bezprzyimkowych, a szczególnie rekcji dopełniaczowej i narzędnikowej. Błędy fleksyjne najczęściej pochodzą z wypowiedzi osób zdających egzamin na poziomie B1. Okazało się, że około jednej trzeciej wszystkich błędów fleksyjnych na każdym poziomie stanowią zakłócenia aspektu, co świadczy o tym, że piszący po polsku Niemcy mają duże problemy z tym zagadnieniem gramatycznym. Błędy słowotwórcze, leksykalne i frazeologiczne są popełniane na poszczególnych poziomach ze zbliżoną częstotliwością. Z analizy zgromadzonego korpusu błędów słowotwórczych wynika, że badane osoby zdecydowanie najwięcej problemów mają z budowaniem polskich rzeczowników. Drugą najbardziej liczną podgrupą błędów słowotwórczych są zakłócenia dotyczące słowotwórstwa

przysłówka, gdyż zostały do niej włączone wahania w formalnym rozróżnianiu przymiotnika i przysłówka. W obrębie błędów leksykalnych przystępujący do egzaminu na poziomie podstawowym mają największe problemy z właściwym użyciem czasownika i przyimka, na poziomie średnim – przymiotnika, czasownika i rzeczownika, zaś na poziomie zaawansowanym – rzeczownika, czasownika i przyimka. Najliczniejszą podgrupą błędów frazeologicznych popełnianych na każdym poziomie zaawansowania znajomości polszczyzny są zakłócenia w zakresie użycia syntagm skonwencjonalizowanych. Błędy stylistyczne występują z mniejszą częstotliwością w pracach napisanych przez przystępujących do egzaminu na poziomie B1 niż w wypowiedziach powstałych na wyższych poziomach. Najliczniejszą podgrupą błędów na poziomie B1 i B2 jest załamane stylu, zaś na poziomie C2 równie liczebnie są dwie podgrupy – załamane stylu oraz skróty myślowe i uproszczenia.

W rozprawie uwzględniono nie tylko błędy „czysto” językowe, lecz także pomijane w publikacjach glottodydaktyki polonistycznej usterki stylu oraz błędy, które mogą wynikać z braku wiedzy o kulturze. Stworzona typologia i zaprezentowany zbiór nie zawierają z pewnością wszystkich możliwych typów błędów popełnianych przez uczących się języka polskiego Niemców, ale pokazują stopień opanowania przez nich polszczyzny i ich główne trudności.

W wyniku analizy wyróżniono grupę błędów reprezentatywnych – tzw. trudne miejsca w polszczyźnie dla Niemców oraz stworzono listę zagadnień, które powinny zostać włączone do procesu nauczania języka polskiego jako obcego osób niemieckojęzycznych. Niektóre z nich znajdują się wprawdzie w *Programach nauczania języka polskiego jako obcego*, ale wskazanie tylko tych szczególnie problematycznych dla osób niemieckojęzycznych może zapobiec pojawianiu się najczęstszych błędów, a co za tym idzie, wpływa na skuteczność nauczania języka polskiego jako obcego tej grupy narodowościowej. Mam nadzieję, że te propozycje będą wykorzystywane przez nauczycieli jpjo, twórców podręczników i pomocy do nauki jpjo, np. materiałów dydaktycznych przygotowujących do państwowego egzaminu z jpjo.

Marta Skura